

SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI Epistolele II și III

introducere și traducere de Dragoș DÂSCĂ

Introducere

Urât de dușmani pentru dârzenia sa, cinstit ca sfânt, dar neînțeleș de mulți dintre creștini, Sfântul Chiril al Alexandriei (370/380-444) a fost omul providențial pentru Ortodoxia niceo-constantinopolitană, în calitate de conducător principal al Bisericii în luptele duse pentru triumful hristologiei ortodoxe¹. Intenționat am folosit sintagma „ortodoxie niceo-constantinopolitană”, fiindcă Chiril s-a considerat – pe bună dreptate – „moștenitorul doctorilor anteriori ai Bisericii”², al Capadocienilor și, mai ales, al Sfântului Atanasie, venerabilul său predecesor pe scaunul Alexandriei³. Opera Sfântului Chiril este vastă, cuprinzând tratate dogmatice, omilii, exegeze la cărțile Vechiului și Noului Testament, epistole. Din nefericire, în literatura teologică românească opera epistolară a Sfântului Chiril al Alexandriei este aproape necunoscută. Dacă lucrările sale dogmatice și exegetice s-au bucurat de atenția unor traducători de valoare,

¹ Cronologic, punctul de plecare al controversei hristologice din secolul al V-lea îl constituie anul 428, când patriarhul de Constantinopol, Nestorie, a refuzat să se dezică și să îndrepte afirmația rostită de un cunoscut de-al său, preotul Anastasie, cum că Maria nu poate fi numită Născătoare de Dumnezeu. În 429, Sfântul Chiril și-a exprimat nemulțumirea față de atitudinea lui Nestorie în *Epistola pascală*. Cf. Pr. prof. Ioan G. Coman, „Și Cuvântul trup S-a făcut.” *Hristologie și mariologie patristică*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1993, pp. 71-72.

² Hans von Campenhausen, *Părinții greci ai Bisericii*, traducere de Maria Magdalena Anghelescu, Editura Humanitas, București, 2005, p. 234.

³ Dorind să evidențieze importanța majoră a Sfântului Chiril pentru victoria Bisericii luptătoare asupra ereziilor, părintele profesor Constantin Voicu remarcă: „El este pentru nestorianism ceea ce a fost Sfântul Atanasie pentru arianism”. Cf. Arhid. prof. dr. Constantin Voicu, *Patrologie și literatură postpatristică*, vol. II, Editura Basilica, București, 2009, p. 63.

precum Părintele Dumitru Stăniloae sau Olimp N. Căciulă, epistolele sale au rămas, până în ziua de azi, netraduse în limba română.

În Occident, cea mai bună ediție a scrisorilor chiriliene este inclusă în primul tom al voluminoasei colecții „Acta Conciliorum Oecumenicorum”, realizată de Eduard Schwartz. Această ediție o depășește pe cea a lui Aubert (1683), reprodusă în volumul 77 al „Patrologiei Graeca”, și cuprinde optzeci și opt de epistole (dintre care șaptesprezece îi sunt însă adresate lui Chiril). Se pare că s-au păstrat, în principal, epistolele referitoare la controversa nestoriană, încât puține epistole ne-au parvenit din surse independente de documentele sinodale. Se păstrează versiuni ale unor scrisori chiriliene în siriacă, armeană, etiopiană, coptă⁴.

În acest număr al revistei vom publica epistolele II și III ale Sfântului Chiril al Alexandriei, urmând ca într-un număr viitor să oferim și traducerea integrală a epistolei I, „Către monahi”, una dintre cele mai importante din colecția chiriliană, dar și una dintre cele mai lungi. În epistola a II-a, Chiril îi scrie lui Nestorie, impulsionat fiind în acest sens de Papa Celestin al Romei care, într-o scrisoare adresată patriarbului Alexandriei, își manifestase nemulțumirea și tulburarea față de omiliile rostite de Nestorie la Constantinopol. Chiril dovedește mult tact și abilitate diplomatică neacuzându-l direct pe Nestorie, însă arătând că acele cuvinte care se pun pe seama lui sunt deosebit de periculoase pentru mântuire: unii, urmând acelor învățături, au ajuns să-L considere pe Hristos instrument (ὄργανον) și unealtă (εργαλείον) a Dumnezeirii, om purtător de Dumnezeu (ανθρωπὸ θεοφόρο). De asemenea, Chiril subliniază că nu numai el este contrariat, ci și Papa Celestin (care i-a cerut să verifice temeiul informațiilor privitoare la ceea ce propovăduiește Nestorie), și episcopii împreună cu el; totodată, mulți episcopi ai Răsăritului s-au arătat consternați de omiliile „atribuite” patriarbului de Constantinopol. Chiril pune problema simplu: dacă el (Nestorie) este autorul acestora, nu ar fi mai ușor și mai bine pentru toți să recunoască răspicat și în public că Sfânta Fecioară este „Theotokos”, pentru ca cei mâhniți să fie împăcați, iar unitatea Bisericii restabilită?

⁴ Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine*, vol. II.2: „De la Conciliul de la Niceea la începuturile Evului Mediu”, traducere de Hanibal Stănculescu, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 218.

Epistola a III-a reprezintă răspunsul lui Nestorie la epistola lui Chiril. Nestorie nu a răspuns imediat, astfel că Chiril l-a trimis pe preotul Lampon, care l-a „forțat”, după cum se exprimă patriarbul Constantinopolului, să scrie acest răspuns. Așa cum bine observă Hans van Loon, mesajul lui Nestorie poate fi rezumat în următoarea frază: „În ceea ce ne privește pe noi, deși multe lucruri au fost făcute de cucernicia ta, nepăstrând dragostea frățească, [totuși] pentru că se cuvine să vorbim mai degrabă cu blândețe, scriem cu lărgime de inimă și iubire în cuvântul de întâmpinare”⁵.

Epistola a II-a⁶

Chiril, episcopul, către preacucernicul și preaiubitorul de Dumnezeu și împreună-lucrător⁷ episcop Nestorie: Bucură-te întru Domnul!⁸

Bărbați cucernici și vrednici de crezare au sosit în Alexandria; aceștia, așadar, ne-au împărțășit faptul că sfinția voastră sunteți extrem de iritat și vă folosiți de orice mijloc ca să mă loviți. Dorind să aflu ce a provocat nemulțumirea sfinției voastre față de mine, ei mi-au răspuns că niște alexandrini poartă cu dânsii epistola trimisă [de mine] sfinților monahi și că aceasta ar fi cauza care a născut această ură și nemulțumire a voastră. Cu adevărat, sunt foarte uimit că sfinția voastră nu ați luat în calcul lucrul în sine, [anume] că a existat confuzie în privința credinței, înainte ca epistola să fie scrisă de mine, și anume din cauza a ceea ce s-a spus sau nu de sfinția voastră. Mai mult, pe când documentele și chiar tâlcuirile erau purtate încoace și încolo, ne-am zbatut dorind să îi îndreptăm pe cei care o apucaseră pe căi greșite. Căci unii au ajuns până într-acolo încât aproape că refuză să mai mărturisească [faptul] că Hristos este Dumnezeu, ci [afirmă] mai degrabă [că El este] un instrument și o unealtă a Dumnezeirii și un om purtător de Dumnezeu. Ce este mai departe de adevăr decât aceasta? Așadar, nemulțumirea noastră era

⁵ Hans van Loon, *The Dyophysite Christology of Cyril of Alexandria*, în col. „Supplements to Vigiliae Christianae”, Brill, Leiden, 2009, p. 321.

⁶ Traducerea a fost făcută după P.G. 77.

⁷ În text: συλλειτουργο.

⁸ Χαίρειν (inf. act. prez. de la χαίρω, „a saluta”, „a se bucura”) – formulă de salut specifică genului epistolar din perioada elenistică.

îndreptată către cele pe care sfinția voastră le-ați grăit sau nu le-ați grăit. Căci eu nu mă încred foarte în hârtiile care-s purtate de colo-colo. Cum, așadar, este posibil să păstrezi tăcerea când credința este lovită și atât de mulți au fost duși pe căi greșite? Sau oare nu vom sta înaintea scaunului de judecată al lui Hristos⁹? Oare nu ne vom apăra împotriva acestei tăceri inoportune, de vreme ce am fost orânduți de El să spunem ceea ce trebuie [spus]? Dar ce să facem acum? Fiindcă Celestin, preacuviosul și preaiubitul de Dumnezeu episcop al Romei, și preaiubitul de Dumnezeu episcopi împreună cu el i-au denunțat, trebuie să mă sfătuiesc cu sfinția ta în privința documentelor înfățișate aici, nu știu cum, dacă sunt ele, în vreun fel sau nu, ale sfinției voastre. Căci au scris că sunt cu totul scandalizați. Cum să ne purtăm cu cei care vin din toate Bisericile Răsăritului și murmură împotriva acestor documente? Sau, poate, sfinția voastră crede că mică este tulburarea care s-a produs în Biserici pe urma unor astfel de învățături? Cu toții ne aflăm în chinuri și munci pentru a-i aduce înapoi la adevăr pe cei care au fost convinși; nu pricep cum am putea să gândim altfel. Când sfinția voastră sunteți cel care a stârnit această pricină de murmur, este drept să mă muștrați pe mine? De ce strigați împotriva mea fără motiv? Oare nu mai degrabă ar trebui să vă retrageți declarația, pentru ca astfel să se pună capăt unui scandal care a cuprins toată lumea?¹⁰ Căci chiar dacă a scăpat cuvântul, trecând, ca să zic așa, din gură în gură printre oameni, totuși, să fie îndreptat prin cercetare și să binevoiești a da o declarație pentru cei care au fost scandalizați de tine, în care să o numești pe Maica lui Dumnezeu Sfânta Fecioară, pentru ca, purtând de grijă celor întristați și având o învățatură dreaptă, să aduni poporul în pace și în unitatea duhului. Dar să nu se îndoiască sfinția voastră că nu suntem gata să pătimim toate [cele rele] pentru credința în Hristos, atât încercarea întemnițării, cât și moartea însăși. De fapt, adevărat îți spun că, pe când Atticus¹¹, cel de fericită amintire, era încă în viață, o carte despre Sfânta și cea deoființă Treime a fost alcătuită de mine, [carte] în care se află, de asemenea, un cuvânt despre Întruparea Celui Unul Născut, [care este] în armonie cu cele pe care

⁹ II Corinteni 5, 10.

¹⁰ σκανδαλον οικουμενικον.

¹¹ Atticus, patriarhul Constantinopolului (a murit pe 10 octombrie 425).

le-am scris acum¹². I-am citit-o lui, episcopilor, preoților și celor dintre credincioși care au ascultat cu râvnă. Până acum, nu am mai dat nimănui nici un exemplar. Prin urmare, probabil că atunci când acest tratat va vedea lumina zilei voi fi acuzat din nou, fiindcă micul cuvânt a fost scris chiar înainte de alegerea sfinției voastre.

Epistola a III-a¹³

Nestorie, către preaiubitorul de Dumnezeu și preasfințitul Chiril, cel împreună lucrător¹⁴ cu mine: Bucură-te întru Domnul!

Nu este potrivită folosirea forței de către creștini. Prin acest mod, acum, datorită aceluia preacucernic preot, Lampon, am fost constrânși să scriem această epistolă, căci el ne-a spus multe despre evlavia ta și am ascultat multe. La sfârșit, el nu a cedat, până ce nu a cerut o scrisoare de la noi și am fost biruiți de puterea bărbatului. Căci mărturisesc că am mare respect pentru răbdarea creștină a fiecărui om, de vreme ce Îl are pe Dumnezeu locuind în ea. În ceea ce ne privește, deși multe lucruri au fost făcute de cucernicia ta, nepăstrând dragostea frățească, [totuși] pentru că este necesar să vorbim mai degrabă cu blândețe, scriem cu largime de inimă și iubire în cuvântul de întâmpinare. Trecerea timpului ne va arăta care va fi rodul violenței preacinstuitului preot Lampon.

Eu și cei împreună cu mine te salutăm cu toată dragostea frățească.

¹² „Este unanim acceptată părerea că arhiepiscopul se referă aici la *Dialogurile despre Treime*. În mod tradițional, s-a crezut că, prin *Tratatul despre Întrupare*, Chiril se referea la *Dialogul al VI-lea*. De Durand aduce mai multe argumente în favoarea ipotezei sale, cum că acest tratat este *Despre Întrupare*, scris la scurt timp după cele șapte *Dialoguri despre Treime* și adăugat la ele, ca un apendice. Aceasta ar însemna că lucrarea a fost scrisă cu câțiva ani înainte de controversa nestoriană.” Hans van Loon, *op. cit.*, p. 260.

¹³ Traducerea a fost făcută după *P.G.* 77.

¹⁴ În text: συλλειτουργο.